

Guía Docente				
Datos Identificativos				2019/20
Asignatura (*)	Construción 4		Código	630G02027
Titulación	Grao en Estudos de Arquitectura			
Descriptor				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Grao	2º cuatrimestre	Terceiro	Obrigatoria	6
Idioma	CastelánGalego			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Construcións e Estruturas Arquitectónicas, Cívicas e Aeronáuticas			
Coordinación	Rodríguez Cheda, Jose Benito		Correo electrónico	jose.benito.rodriguez.cheda@udc.es
Profesorado	Amo Perez, Maria Pilar De		Correo electrónico	m.pilar.amo@udc.es
	Muñoz Fontenla, Carlos M.			c.fontenla@udc.es
	Rodríguez Cheda, Jose Benito			jose.benito.rodriguez.cheda@udc.es
	Rodríguez Garcia, Enrique			enrique.rodriguez.garcia@udc.es
Web				
Descrición xeral				

Competencias do título	
Código	Competencias do título
A12	Capacidade para concibir, calcular, deseñar, integrar en edificios e conxuntos urbanos e executar estruturas de edificación. (T)
A15	Aptitude para concibir, calcular, deseñar, integrar en edificios e conxuntos urbanos e executar solucións de cimentación. (T)
A17	Aptitude para aplicar as normas técnicas e construtivas.
A18	Aptitude para conservar as estruturas de edificación, a cimentación e obra civil
A20	Aptitude para valorar as obras.
A21	Capacidade para conservar a obra grosa.
A25	Coñecemento axeitado dos sistemas construtivos convencionais e a súa patoloxía.
A26	Coñecemento axeitado das características físicas e químicas, os procedementos de produción, a patoloxía e o uso dos materiais de construción.
A27	Coñecemento axeitado dos sistemas construtivos industrializados.
A31	Coñecemento dos métodos de medición, valoración e peritaxe.
A32	Coñecemento do proxecto de seguridade e hixiene en obra.
A63	Elaboración, presentación e defensa ante un Tribunal Universitario dun traballo académico orixinal realizado individualmente relacionado con calquera das disciplinas cursadas.
B1	Que os estudantes demostrasen posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral, e adoita atoparse a un nivel que, se ben se apoia en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo
B2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ao seu traballo ou vocación dun xeito profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo
B3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética
B4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solucións a un público tanto especializado coma non especializado
B5	Que os estudantes desenvolvesen aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía
B6	Coñecer a historia e as teorías da arquitectura, así coma as artes, tecnoloxías e ciencias humanas relacionadas con esta
B7	Coñecer o papel das belas artes como factor que pode influír na calidade da concepción arquitectónica
B9	Comprender os problemas da concepción estrutural, de construción e da enxeñería vinculados cos proxectos de edificios así como as técnicas de resolución destes

B10	Coñecer os problemas físicos, as distintas tecnoloxías e a función dos edificios de xeito que se dote a estes de condicións internas de comodidade e protección dos factores climáticos, no marco do desenvolvemento sostible
B11	Coñecer as industrias, organizacións, normativas e procedementos para plasmar os proxectos en edificios e para integrar os planos na planificación
B12	Comprender as relacións entre as persoas e os edificios e entre estes e o seu entorno, así como a necesidade de relacionar os edificios e os espazos situados entre eles en función das necesidades e da escala humana
C1	Expresarse correctamente, tanto de forma oral coma escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma
C3	Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para o aprendizaxe ao longo da súa vida
C4	Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común
C5	Entender a importancia da cultura emprendedora e coñecer os medios ao alcance das persoas emprendedoras
C6	Valorar criticamente o coñecemento, a tecnoloxía e a información dispoñible para resolver os problemas cos que deben enfrontarse
C7	Asumir como profesional e cidadán a importancia do aprendizaxe ao longo da vida
C8	Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe		Competencias do título	
	A12	B1	C1
	A15	B2	C3
	A17	B3	C4
	A18	B4	C5
	A20	B5	C6
	A21	B6	C7
	A25	B7	C8
	A26	B9	
	A27	B10	
	A31	B11	
	A32	B12	
	A63		
Capacitar al alumno para proyectar la construcción partiendo del planteamiento arquitectónico.	A12	B1	C1
Aportarle los conocimientos necesarios para que aprecie las repercusiones arquitectónicas de cada sistema constructivo y de cada material en el proyecto, tratando de encontrar el difícil equilibrio entre éste y su construcción.	A15	B2	C3
	A17	B3	C4
	A18	B4	C5
	A20	B5	C6
Iniciar al alumno en el desarrollo de documentos de proyecto que expresen el hecho arquitectónico junto con su construcción, dotándole de rigor, especificidad, coherencia y claridad en su expresión gráfica y escrita.	A21	B6	C7
	A25	B7	C8
	A26	B9	
Conocer los sistemas porticados en hormigón apoyándose en el estudio de edificios relevantes, utilizando para ello las clases prácticas. Se analizarán las prestaciones del sistema, las características de los elementos, las juntas y la disposición de las armaduras. Finalmente, se pasará a la concreción de especificaciones y al manejo de la normativa aplicable.	A27	B10	
	A31	B11	
	A32	B12	
	A63		

	A12	B1	C1
	A15	B2	C3
	A17	B3	C4
	A18	B4	C5
	A20	B5	C6
	A21	B6	C7
	A25	B7	C8
	A26	B9	
	A27	B10	
	A31	B11	
	A32	B12	
	A63		
	A12	B1	C1
	A15	B2	C3
	A17	B3	C4
	A18	B4	C5
	A20	B5	C6
	A21	B6	C7
	A25	B7	C8
	A26	B9	
	A27	B10	
	A31	B11	
	A32	B12	
	A63		
	A12	B1	C1
	A15	B2	C3
	A17	B3	C4
	A18	B4	C5
	A20	B5	C6
	A21	B6	C7
	A25	B7	C8
	A26	B9	
	A27	B10	
	A31	B11	
	A32	B12	
	A63		
	A12	B1	C1
	A15	B2	C3
	A17	B3	C4
	A18	B4	C5
	A20	B5	C6
	A21	B6	C7
	A25	B7	C8
	A26	B9	
	A27	B10	
	A31	B11	
	A32	B12	
	A63		

Contidos

Temas	Subtemas
1. Concrete	Formigón. Evolución histórica. As primeiras patentes. A nova estética: a reixa estrutural da Hennebique. fábrica diáfano. O novo sistema de construción e resolución de arquitectura: Perret, Le Corbusier e Gropius.
2. Porticados Sistemas	Sistemas Porticados na composición arquitectónica das arcadas sistemas de aspectos históricos. Contraste entre os espazos da arquitectura de carga - paredes de rolamento e os sistemas con columnas. As arcadas e sistemas de tabiques: xestión e de relación. sistemas de pórtico esquina. Operación dun sistema de bar.
3. Estrés mecánico	Sistemas Porticados na composición arquitectónica das arcadas sistemas de aspectos históricos. Contraste entre os espazos da arquitectura de carga - paredes de rolamento e os sistemas con columnas. As arcadas e sistemas de tabiques: xestión e de relación. sistemas de pórtico esquina. Operación dun sistema de bar.
4. Cemento	Composición de formigón. Ligantes e aglutinantes. Cal, ligando aire: calcinación e carbonatación fóra; cal hidráulica. cemento Portland. Obtención. Composición do clinker. Portland composición de cemento. a presa do cemento: calor de hidratación, definindo velocidade. propiedades do cemento. tipo de cemento [RC-08]. Cementos obrigatoria marcado CE. Cementos especiais non obrigatoria marcado CE. Outros cementos. tipo de cemento [RC-08]: criterios de uso. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
5. Agregados	Agregados: compactación do formigón. Cascalhos, areas e multa. Tipos de áridos. Designación de áridos. Condicións a seren cumpridas por agregados para reforzo de formigón. Forma e granulometría de áridos. Tamaño máximo do árido para formigonado. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
6. Auga	Auga e de auga de hidratación de mestura. relación auga-cemento W / C. consecuencias negativas dunha proporción moi elevada de auga-cemento. Características esixidas mesturando auga. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
7. Aditivos	Aditivos. Tipos. Recursos. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
8. Armaduras	Armaduras. Tipo de armadura. Propiedades do aceiro utilizado na HA armadura. tipo de aceiro. fíos redondos. ferrería reforzada. Flexión armadura. Separación de armadura. Armadura de cuberta. armadura referencia. armadura Splice. Representación das armaduras nos debuxos estruturais da posta en marcha do proxecto. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
9. Características de formigón	Armaduras. Tipo de armadura. Propiedades do aceiro utilizado na HA armadura. tipo de aceiro. fíos redondos. ferrería reforzada. Flexión armadura. Separación de armadura. Armadura de cuberta. armadura referencia. armadura Splice. Representación das armaduras nos debuxos estruturais da posta en marcha do proxecto. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
9. Características de formigón	Características formigón fresco. Compacidade. Consistencia. Docilidade. Homoxeneidade. Auto - adensável. Características de formigón endurecido. resistencia mecánica. Densidade. A expansión térmica. condutividade térmica. calor específica. resistencia ó lume. Permeabilidade. Xeadas. Resistencia ao desgaste. propiedades reolóxicas do formigón. Retracción e dormencia. Cansazo e fatiga. Fluence. Identificación de formigóns. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
11. A durabilidade do formigón armado	Os factores que determinan a durabilidade do HA. Auga ratio / cemento. exposición agresividade. Escudo de armadura. medidas de protección especiais. A colocación ea cura. Compacidade. As características da capa exterior. forma estrutural. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
12. Desenvolvemento e aplicación de formigón armado	Amasar. Dosificación. Transporte. Levei. Derramado. Comprimido. Curado. I desencofrado. I uncentering. Regulamentos. Bibliografía recomendada.

13. Encofrado	Características encofrado. Encofrados único. de chapa de aceiro de encofrado. encofrado concreto preformado. Unha encofrado deslizante. Unha encofrado con membrana de PVC presurizado. túnel de encofrado. Encofrado industrializados. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
14. Pilares, vigas e cadros	Soportes, vigas e cadros. Armaduras. Nós. Soportes. Vigas. vigas planas. Parede vigas. Ramplas escaleiras. consolas curtas. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
15. Forxados I	Elementos de construción e partes da planta. Tipos. Unidireccional vigamentos. forxadas bidireccional. Placas en anuncio apoio hoc. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
16. Forxados II	Forxados alveolares. forxados condición pantalla. Membranas e follas ha. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
17. Cimentaciones	Terreo: tipos. Prospección técnicas. Tipoloxía das fundacións. estacas e pilas. footings ríxidos e flexibles. Vigas e correas de empate. Armaduras pilotes, estacas e zapatas. recomendacións construtivas. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
18. Muros de formigón armado	Muros de formigón armado: tipoloxía. Noiros de terra. paredes da cova. paredes do despacho e carga. tapas de formigón armado. Regulamentos. Bibliografía recomendada.
19. Breve Historia do Concrete I	O material e sistemas.
20. Breve Historia do Concrete II	Arquitectura do formigón; o principio.
21. Arquitectura de formigón 1	Arquitectura concreto. A contribución de enxeñeiros. Freyssinet. Maillart. Nervi. Torroja.
22. Arquitectura de formigón 2	Arquitectura concreta na primeira modernidade. Rudolf Steiner. Mendelson. Le Corbusier.
23. Arquitectura de formigón 3	Arquitectura concreta na segunda modernidade. Kahn. Tange. Rudolf. Pietila.
24. Arquitectura de cemento 4	Arquitectura concreto en España. Fisac. Carvajal.
25. Arquitectura de formigón 5	Arquitectura concreto contemporánea. Ando. Sanna. A experiencia Suíza.

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias	Horas presenciais	Horas non presenciais / traballo autónomo	Horas totais
Sesión maxistral	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A26 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	30	21	51
Traballos tutelados	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A26 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	30	39	69
Lecturas	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A26 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	0	20	20

Proba obxectiva	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	6	0	6
Atención personalizada		4	0	4
*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado				

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	Exposición no elemento do calendario correspondente clase. No o inicio da sesión o índice e un resumo do tema é exhibida. Explicando as imaxes necesarias e diagramas e táboas sinópicos apoio correspondente. No o final da sesión, será un resumo destacándose os aspectos máis importantes e lecturas adicionais relevantes será recomendada.

Traballos tutelados	Prácticas sobre o tema será realizada en clase e Taller compartida. prácticas de aula corresponden exclusivamente ao tema: Edificio 5; Prácticas de Taller realizarase a posta en común de ensino con profesores das áreas de coñecemento que están integrados no Taller compartida. horas de ensino, total, de prácticas de aula son: horas 45. ensino, total, de prácticas de taller son: 15. Práctica Salón consisten en realizar un traballo de desenvolvemento durante o curso. Entrega e rendemento da práctica é individual. Análise da práctica pode consistir na construción dun edificio con estrutura de formigón. O edificio é seleccionado no a ir pronto entre obras de arquitectos de renome. A biografía necesario que permanecerá reservada na biblioteca para ver os alumnos ser solicitado. En suma, a documentación dispoñible na electrónica formulario depositarase na sala de informática da ETSAC. Dúas parcelas resumo do traballo feito durante todo o curso realizarase e tamén un final, e recoller as correccións indicadas por cada profesor. A primeira entrega. A primeira parte do traballo consiste na análise gráfica da arquitectura do edificio proposto. Plantas, elevacións, unha sección vertical, lonxitudinal e un transversal a un nivel axeitado son deseñados. Plantas pode necesariamente limitados e inclúen planta cuberta. Detallada e delimitada da estrutura do edificio para unha escala 1/50, convenientemente marcado e con especificación de cada elemento estrutural de plantas do mesmo xeito ser entregados. Os detalles da construción da estrutura que cada profesor vulgar apropiado se presentará. A lonxitude máxima unha declaración en formato A1. Esta entrega tamén realizarse por ordenador no Moodle, segundo as características desta solicitude son indicadas. Segunda parte. É constituída por un formato de panel ríxido A1, impreso en ambos os dous lados que contén un corte vertical de determinado edificio para cada profesor para cada pupila e un corte horizontal a través dun canto e dun furado fachada, unha escala de 1/10 ou 1 / 5. Cada un dos compoñentes e pezas será nomeado e estar en detalle nas táboas de características relevantes. O panel debe incluír tamén, o máis relevante da parcela anterior. Esta entrega tamén realizarse por ordenador no Moodle, segundo as características desta solicitude son indicadas. Entrega final. A entrega final pode consistir dun panel ríxido con formato A1 incluíndo correccións efectuadas polo profesor, impreso en ambos os dous lados que conteñen un corte vertical do edificio - determinado por cada profesor para cada pupila e un corte horizontal a través dun canto e dun fachada oco, ou 1/5 a 1/10 escala. Cada un dos compoñentes e pezas serán nomeados e especificar en detalle nas táboas de características relevantes. O panel debe incluír tamén, o máis relevante das parcelas anteriores con correccións pertinentes. Esta entrega tamén realizarse por ordenador no Moodle, segundo as características desta solicitude son indicadas. Taller Sharing práctica vai consistir no desenvolvemento construtivo do proxecto polo alumno ao obxecto de proxectos no mesmo semestre. As datas de entrega e presentar a documentación a ser rexido polas condicións establecidas no Obradoiro guía de ensino; área para Architectural, a entrega vai consisten en dúas follas A1 en que son recollidas: elevacións, plans e seccións do proxecto; plantas e partes da estrutura; Floorplans acabados; e seccións verticais e horizontais relevantes do edificio proxectado polo estudante. Esta entrega tamén realizarse por ordenador no Moodle, segundo as características desta solicitude son indicadas.
Lecturas	Os alumnos han ler -na os libros Course, artigos e documentos que indican os seus profesores; para o rexistro de conformidade, presentará resumos oportuna e adecuada dos estas lecturas.
Proba obxectiva	Estará composto por un exame escrito sobre os contidos teórico do tema. Neste exame , unha cuestión práctica que se refiren a da análise e desenvolvemento de edificio construtivo e práctico curso proposto será incluído.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
--------------	------------

Traballos tutelados Proba obxectiva	A importancia da atención personalizada é unha consecuencia dos obxectivos educativos do curso que non consisten só para informar ou comunicar un contido máis ou menos obxectiva, pero en forma de: desenvolver habilidades, formas de abordar os problemas, estimular a creatividade, pensamento crítico, etc. servizos aos estudantes personalizado terá lugar en obradoiros e mediante entrevistas persoais co profesor. Os talleres van explicar os distintos aspectos da práctica en conxunto para estudantes en grupo, pero será corrixido e explicar cada alumno seu traballo particular. Despois de cada obxectivo estudantes de proba que desexan a fin de discutir as cuestións que consideren exame axeitado será recibido.
--	--

Avaliación			
Metodoloxías	Competencias	Descrición	Cualificación
Traballos tutelados	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A26 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	Primeira oportunidade: Para superar a parte práctica do curso -Práctica Aula Práctica Taller e compartidos un alumnos deben, pronto, as entregas programadas durante o curso; Deben presentar a parcela final coas correccións indicadas polo profesor; e debe obter polo menos unha puntuación de 5 dos 10. Nota Práctica Hall e práctica taller nota implica o 70% da clasificación total final con 60% e 10% respectivamente. Erro para facilitar tal traballo práctico implicará a consideración do alumno, como presentado. A frecuencia mínima de 85% a ser sometido á práctica de aula e parte práctica do taller compartiu o tema é necesaria. A presentación total ou parcial da práctica de exercicios en clase e práctica compartida Obradoiro ha implicar a clasificación de EN presentado. Segunda oportunidade: Se o estudante non pasar o tema na primeira oportunidade, presente na data fixada no mesmo traballo necesario na primeira oportunidade incorporando parches e indicacións identificadas polo profesor. Será avaliado do mesmo peso na nota final que realizou na primeira oportunidade. Comentarios sobre as probas serán feitos nas horas fixadas por o profesorado do curso. Eles serán anunciados ben en avance no cadro de avisos do Departamento. Durante todo o curso o alumno dos resultados das probas serán relativos regularmente.	60

Sesión maxistral	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A26 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	Os contidos do curso son expostos principalmente nas clases tipo de conferencias; avaliación da asimilación polo alumno de este contido farase a través dun exame obxectivo. Para os créditos do curso é un debe ver todas as probas de selección e unha puntuación media inferior a 5 out of 10 obtense; se calquera parte do curso é non unha clasificación de polo menos 4 puntos obter o pase de estudante será considerado inapto, aínda que a puntuación media global igual ou superior a 5 puntos. Regularidade, a progresión equilibrada e adquisición de competencias e do coñecemento polo alumno será ponderada. A frecuencia mínima de 85% a ser sometido á proba obxectivo será necesaria.	5
Lecturas	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A26 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	Os alumnos han ler -na os libros Course, artigos e documentos que indican os seus profesores; para o rexistro de conformidade, presentará resumos oportuna e adecuada dos estas lecturas.	5
Proba obxectiva	A12 A15 A17 A18 A20 A21 A25 A27 A31 A32 A63 B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B9 B10 B11 B12 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	Primeira oportunidade: Formigón: At o final do prazo dun exame final sobre os contidos explicou durante o desenvolvemento do mesmo terá lugar. Notará obtido 30% da nota final. Nestas probas cuestión de aspectos prácticos relacionados coa xa estudados no desenvolvemento de análise construtiva do estudo proposto na construción clase práctica será incluído. Segunda oportunidade: Se o estudante non pasar o tema na primeira oportunidade, vai probar as mesmas características eo mesmo peso na nota final que realizou na primeira oportunidade. Comentarios sobre as probas serán feitos nas horas fixadas por o profesorado do curso. Eles serán anunciados ben en avance no cadro de avisos do Departamento. Durante todo o curso o alumno dos resultados das probas serán relativos regularmente.	30

Observacións avaliación

Os criterios de avaliación e recuperación Second Chance, ambos proba obxectivo como o traballo tutelado, teñen os mesmos pesos eomesmo requisito decalificación mínimo de 5 puntosfórade 10, que indicou por primeira oportunidade.

Fontes de información

Bibliografía básica

Bibliografía complementaria

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Proyectos 1/630G01001
Proyectos 2/630G01006
Física 1/630G01008
Construcción 1/630G01010
Proyectos 3/630G01011
Física 2/630G01013
Proyectos 4/630G01016
Estructuras 1/630G01019
Construcción 2/630G01020
Proyectos 5/630G01021
Construcción 3/630G01022
Estructuras 2/630G01023
Construcción 4/630G01027
Instalaciones 1/630G01030
Materias que se recomienda cursar simultaneamente
Proyectos 7/630G01031
Instalaciones 2/630G01039
Materias que continúan o temario
Construcción 6/630G01037
Observaciónes
<p>La docencia a alumnos de programas de movilidad se adaptará a condiciones pedagógicas y de trabajos tutelados especiales, así como las pruebas y exámenes de evaluación. </p>

(*)A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías